

maga a tett, az együttműködés volt a bűn, hanem az, ahogyan ezt később helyesnek, természetesnek állították be az érintettek. Nem kértek elnézést félreállított kollégáik-

tól, az emberiségtől, mivel úgy gondolták, nem követtek el semmit.

Kocsis Zsolt

A FÖLDRAJZ – ÚTON A POSZTMODERNBE?

Krüger, R. (1988) Die Geographie auf der Reise in die Postmoderne? Wahrnehmungsgeographischen Studien zur Regionalentwicklung, 5. Bibliotheks- und Informationssystem der Universität Oldenburg, 106 o.

A szerző gyakorló területfejlesztő, könyve azonban a posztmodern geográfiáról szóló, túlnyomórészt filozófiai fejtegetéseket tartalmaz.

Az előszóban rendhagyó módon definiálja a posztmodern, a meghatározás azonban a tanulmányban újabb és újabb jelentésekkel bővül. Mégsem ebből a dolgozathoz tudhatjuk meg, mi is a posztmodern. Nem is ez a fontos, hanem az, hogy a posztmodern (és ezen most a korszak, az ember, a társadalom egyaránt értendő) miként viszonyul az endogén regionális fejlesztéshez.

A kiindulópont: az informatika, az automatizálás, a csúcstechnológia és a tökekonzentráció odavezettek, hogy a régi, hagyományos ipari területek és a tradicionális, kevésbé fejlett területek közötti ellentétek részben áthelyeződtek, illetve a hagyományos ipari zónák és az új, csúcstechnológiát alkalmazó szilícium-völgyek között/közé kiéleződtek. Az eddig elmaradott térségek számára ugyanakkor éppen ez jelentheti a jövőt, az esélyt, mert a ter-

melés rugalmasabbá válásával a telephelyválasztás könnyebb, azaz megteremtődhet a telephelyek (térségek) közötti esélyegyenlőség. Ez nemcsak a tőkés „kizsákmányolás”, a kapitalista verseny élet tom-pítja, hanem a munka társasági-, szövetkezeti formáinak is lehetőséget biztosít.

A gazdasági, és így a politikai hatalom is szétterül a térben, a termelőegységek egyre kevésbé veszik igénybe környezetüket, ezért maga a termelés kevésbé monokulturás jelleget ölthet, hiszen adott területen többféle tevékenység megtelepülhet. Ez, valamint a kisebb szervezetekből adódó döntéshozatali decentralizáció, illetve dekoncentráció kezelhetőbbé teszi a konfliktusokat.

A tradicionális urbanizáció problémái, a városon belüli és a városok közötti fejlődés-hanyatlás polarizáció ellenére is perspektíva nyílik az urbanizáció, egy új urbanizáció számára. Ez persze nem jelenti azt, hogy az elmaradott területekre csúcstechnológia telepítése lenne az endogén regionális fejlesztés módszere, vagy

hogyan az informatika társadalma, az urbanizáció negyedik, Enyedi-féle ciklusa megoldja a hagyományosan elmaradott térségek problémáit.

A fentebb vázolt helyzet nem a megoldás, hanem egy állapot. A realitások váltak olyanná, amire a posztmodern a pluralizmusával igyekszik válaszolni.

Az endogén regionális fejlődés és a technika viszonya a következő két kitélebből válik világossá, amelyeknek a fejlesztés meg kell hogy feleljen:

– a társadalmi egyenlőség megteremtése az életfeltételeknek egy adott ország fejlettségének megfelelő minimumszinten való biztosítását jelentse. (Az infrastruktúra, a közlekedési kapcsolatok, a szolgáltatások egy bizonyos szintje, a környezeti terhelés minimalizálása, starthitelek egyenlő elnyerhetősége stb.);

– kreatív-pluralista módon az „endogén gyökerekre” alapozzon, azokat fejlessze.

Ezek a kitételek azonban túl általánosak, ezért a szerző kiegészíti, értelmezi őket. Krüger szerint, mivel az információtechnika erősen hierarchizáló hatású, ezért a nagytérségi interregionális irányítással szemben a helyi (intraregionális) kapcsolatokat, illetve azok helyi irányítását kell előtérbe helyezni.

Magát a területi tervezést is helyben kell végezni, a helyi hatalmi és érdekképviseleti szervek nagyobb beleszólási lehetősége mellett.

Végül, de nem utolsó sorban csak akkor lehet a helyi erőforrásokra, a múltban fellelhető, de életképes, jövőt hordozó gyökerekre alapozni a fejlesztést, ha a

lakosság tradicionális életformáját sajátjának tekinti, vállalja, nem pedig a múlt, az elmaradottság maradványaként kezeli azt.

A problémát a kötetben egy rövid gyakorlati rész világítja meg. Ebből a néhány oldalból kiderül, hogy Kelet-Frízföld lakói nagyon ragaszkodnak lakóhelyükhöz, a tájhoz. Sokan vannak, akik hetente Dél-Németországba, Stuttgartba ingáznak, mégsem jut eszükbe az elköltözés. Az egész térségre egyébként is eleven közösségi élet jellemző, tradicionális és modern tekintetben egyaránt.

A tájhoz való ragaszkodás, a gyökerek tehát adottak. Ami pedig az infrastruktúrát, mint az életfeltételek terén adott esélyegyenlőséget illeti, a hetvenes évek idején bőségesen jutott a beruházásokból erre a vidékre is.

Sőt, a hagyományápolás, a zenei és egyéb kulturális egyesületek, rendezvények, a honismereti gyűjtemények, a hagyományos építészet stb. mellett a csúcstechnológiának vannak gyökerei. A vidékről sokan járnak egy közeli autógyárba dolgozni, de ami ennél is fontosabb, van egy járási népfőiskola, ahol a telematika, az információtechnika jelenti a tanfolyamok súlypontját.

Szinte magától adódik a megoldás: viszonylag megkímélt természeti környezet, kellemes kultúrtáj, megfelelő infrastruktúra, képzett emberek. A csúcstechnológiát konkrét példánkban az alternatív energia (a térségben régebb óta folynak vizsgálatok a szélenergia hasznosításáról), illetve az ahhoz kapcsolódó iparágak jelentik.

A fejlesztés sokszoros eredménnyel járt,

mint a modern, környezetkímélő technika, az alternatív energiatermelés, illetve annak kísérleti (K+F) alkalmazása, ami által nemcsak az idegen számára lehet a vidék egyfajta szuburbán szilíciumvölgy, odaköltözésre csábító táj, hanem a helyben kiképzett, magasabban kvalifikált munkaező foglalkoztatására is lehetőséget nyújt.

Az egész egyszerűnek és idillikusnak tűnik. Pontosabban utópisztikusnak, mert a könyv egészéből árad az a naiv optimizmus, utópisztikus szocializmus, ami a múlt század első felében oly sok gondolkodót magával ragadott. Ez a baloldali, „marxista” felfogás, amit folytonosan idéz és részben magáénak vall a szerző, egyáltalán nem az az ideológia, amelynek gyakorlatba való átültetését mindannyian a saját bőrünkön tapasztalhattuk.

Az utópiák nem butaságok, csak születésük idején még nincs meg a realitásuk. Jelen esetben már nem is beszélhetünk utópiáról, mert a fejlett nyugati országokban számos kistérségben bizonyosan igazolni lehetne a recept használhatóságát. Az nem lehet ítéletünk alapja, hogy nálunk e modell nem lenne alkalmazható.

Krüger elképzelése nem álom. Az idegenfoglaló már felfedezte a térséget, a kínálat látnivalókban, szolgáltatásokban egyre bővül, tehát már elindult valami.

Egy ilyen filozófiai, ideológiai indíttatású, ugyanakkor igen határozott, valós alapokon nyugvó regionális fejlesztési terv megvalósítható, s számos hasonló adottságokkal rendelkező térségre alkalmazhatók lesznek a megszerzett tapasztalatok.

Ugyanez a szocialisztikus (nem szocia-

lista, inkább szociális) eszmeiség árad a könyv másik, rövidebb fejezetéből is, ahol a városfejlesztés ma nagyon divatos fogalmával, illetve eszközével foglalkozik a szerző. A város imázsa és képe közötti ellentét taglalásánál kifejti, hogy az imázs mindig valami felülről jövő dolog, amit valakik megfogalmaznak, ami jól hangzik, ami reklámcélokat szolgál stb. A város képe (leképeződése) az, ami az emberekben fogalmazódik meg (szorosan összefügg a mental map fogalmával), ezért sosem hivatalos. Szerencsés esetben a város képe csak nagyvonalakban hasonlít az imázshoz, de többnyire mindenki számára egy kicsit más.

Az imázs szerepe a városfejlesztésben – ez a második rész központi témája.

Egyes városok a hagyományos telephelyi előnyök terén alulmaradtak, nem bírják a versenyt más városokkal, ezért a „puha telephelyi adottságokra” alapoznak, olyan tényezőkre, amelyek ritkán fejekthetők ki pénzben, de hasznuk mégis kézzelfogható, látható. Ilyen esetben a recept szerint, alkotni kell egy városimázst vagy a már meglévő elemeket meg kell fogalmazni, formázni. Ez pedig éppen a versenyben alulmaradóknak, a kisebbeknek megy könnyen, hiszen egy kisvárosra egyszerűbb lehet jó szlogent kitalálni, megfelelő imázst kialakítani. Az imázs a reklámkampány vivőmondatának leszűkítése a város egy kicsiny részére, tulajdonképpen az odalátogatók becsapása.

A város imázsa azonban nem csak a turisták becsalogatására szolgál, hanem arra is, hogy az „új szegénységgel szemben” a privilegizáltakat odaköltözésre csá-

bítsa. Ez a fajta imázs tulajdonképpen a valóság eltüntetése, amit „jóra is lehet használni”. Az építészeti sokarcúság, a kollázs is hozzájárulhat az igazságos társadalomfejlődéshez. „A több hangnemben megszólaló józanság egysége megszabadítja a technokrata jövőformálóktól a társadalmat.” Más-más anyagi lehetőségekkel rendelkező emberek vannak, ezért eltérő életformákat, illetve ezek számára egyenlő esélyt kell kínálni.

A modern, innovatív tervezői magatartás tehát nem a terv, vagy egyetlen terv elkészítését jelenti, hanem a különböző imázs-komponensek kezelését, értékesítését, menedzselését.

Feltűnő, hogy a posztmodern pontos definiálása helyett álláspontok, nézőpontok találhatók a könyvben. Ez nem azt jelenti, hogy a szerző ne tudna választani közülük. Erről a kérdéstről a következőképpen vélekedik:

„A posztmodern ember alaptulajdonsága a józanság, ami olyan életformát

jelent, amelyben más értékrendszerek, realitások is elfogadhatók. A posztmodern ember nemcsak tudomásul veszi a másságot, hanem azt értékeli is, sőt védelmezi.... Ilyen plurális, többnyelvű szemléletmódot kellene alkalmazni a regionális fejlesztésben is. Az átformálhatóságot, átjárhatóságot, a társadalomfejlődés helyes irányainak impulzusait kellene erősíteni, s ezáltal a társadalmon belüli lényegi hátrányokat leépíteni...

...A baj az, hogy a társadalom a józanságon általában csak egyfajta józanságot képes érteni, a tervező-szervező „totális józanságot”, amelyen belül a politika a modernizáció folyamatában csak a hatalom megtartását szolgálja, a demokrácia pedig nem egyéb, mint az uralkodás egyik leghatékonyabb szervezeti formája.”

Ezzel a sértődött kijelentéssel fejezi be könyvét Krüger, mely érdekes, sok vitára alkalmat kínáló olvasmány.

Kocsis Zsolt